

O RUKOPISU

Glagoljski je kodeks *Libar od intrade, prošnje, magazina i fiti mostira sv. Frančiška prid Rabom* pronašao dr. sc. don Zdenko Dundović⁷³ 2017. godine u Arhivu Stolnoga kaptola sv. Stošije kao dijela Arhiva Zadarske nadbiskupije.⁷⁴ Zamolili smo ga da nam vlastitim riječima opiše pronalazak toga kodeksa važna za opću povijest glagoljaštva:

Rukopis sam pronašao među spisima Zadarskoga kaptola (nisam siguran, ali čini mi se da je bio u kutiji o beneficijima). S obzirom na to da je bila riječ o dotada nepoznatom glagoljskom kodeksu u Arhivu Zadarske nadbiskupije, obavijestio sam pok. don Pavu, koji ga je preuzeo. Danas je kodeks pohranjen u novom fondu Arhiva Zadarske nadbiskupije pod naslovom HR-AZDN-88, Zbirka glagoljskih kodeksa Zadarske nadbiskupije. Razgovarao sam s arhivisticom, koja mi je rekla da kodeksu još nije dana signatura.⁷⁵

Naš je kodeks dospio u Arhiv Stolnoga kaptola sv. Stošije u Zadru posredstvom kolekcionarskoga i istraživačkoga rada zadarskoga kanonika Ivana Gurata (*Giovanni Gurato*). Dobar je dio svoga života proveo u gradu Rabu (od 1843.). Naposljetku, ondje je 1874. godine umro, a posmrtni su mu ostatci sahranjeni u grobnicu franjevačkoga samostana u Kamporu. Svoju je bogatu knjižnicu i rukopise oporučno ostavio Stolnomu kaptolu sv. Stošije u Zadru.⁷⁶ Tim je činom postavio temelje Kaptolskoj biblioteci u Zadru.⁷⁷ Tako je *Libar od intrade, prošnje, magazina i fiti mostira sv. Frančiška prid Rabom* njegovim posredstvom dospio u Zadar. Nemoguće je utvrditi kako, kada i od koga je dobio taj kodeks. Činjenica je da se rukopisna ostavština franjevačkoga samostana na Komrčaru nije očuvala kao cjelina, već je završavala na različitim mjestima i rukama pa je najčešće tako nepovratno propadala.⁷⁸

Glagoljski je kodeks *Libar od intrade, prošnje, magazina i fiti* samostana sv. Frane na Rabu ispisan kurzivnom glagoljicom kakvom su pisali franjevci trećoredci glagoljaši. Oblikom je bilježnica od papira veličine 20 x 14,5 cm. Na pojedinim je mjestima oštećena, a uvezana je u kartonske korice koje su također

⁷³ Docent je i pročelnik Teološko-katehetskoga odjela Sveučilišta u Zadru. Zahvaljujemo mu na dostavljenim informacijama!

⁷⁴ O Prvostolnom kaptolu u Zadru, tj. arhivu Stolnog kaptola sv. Stošije u Zadru v. ****Vodič Arhiva Zadarske nadbiskupije* 2013: 131–136.

⁷⁵ Iz pisma don Zdenka Dundovića Tomislavu Galoviću, 24. V. 2021.

⁷⁶ BIANCHI 1877: 247–249; ***Redakcija 2002: 329–330.

⁷⁷ KERO 2017: 4–5, bilj. 3.

⁷⁸ Vrlo je malo diplomatskoga gradova iz Raba sačuvano i poznato u Arhivu Provincije franjevaca trećoredaca glagoljaša na Ksaveru u Zagrebu. Usp. Arhiv Provincije franjevaca trećoredaca, Zagreb, Regesti pergamena: 12–13.

djelomično oštećene. Glagoljski je kodeks *Libar od intrade, prošnje, magazina i fiti* samostana sv. Frane na Rabu restauriran i sada pohranjen u Arhivu Zadarske nadbiskupije u Zadru.⁷⁹

Libar je u sadržajnom pogledu evidencijska i registarska knjiga samostana sv. Frane na Rabu. U njemu se donose svi samostanski prihodi stečeni poljodjelskim i stočarskim radom, prošnjom, najmom, prodajom. U tim se zapisima zrcali samostansko poslovanje i imovina. Samostanska je obitelj pod krilaticom *Sve virno!* bilježila svoje poslovanje i imovinu. S prednje su se strane kodeksa unosili podatci o prihodima od ljetine, blaga i prošnje (*z ove strane hoće se pisati intrada i prošnja ča bude prijimati se u magazin*), a sa stražnje podatci o samostanskim dobrima u samoj kući i u najmu (*zo ove strane oće se pisati čto bude roditi i čto se bude u magazin stavljati u magazin. Z druge strane oće se pisati fiti od kuć i fiti od volov*).

Upisivanje je započelo 1753., a prestalo je 1820. godine. Prvi dio *Libra* ima 104, a stražnji 86 stranica. Paginacija jednoga i drugoga dijela *Libra* naknadno je izvršena arapskim brojkama. Nekoliko je upisa u prvom dijelu na latinici: jedan talijanski iz 1759. je na 9. stranici, dok je više hrvatskih upisa na 102. stranici. Devet stranica u prvom dijelu *Libra* nema ni jedan upis (4, 24, 29, 64, 70, 72, 73, 89, 90).⁸⁰ Prvi ili prednji dio kodeksa govori o prihodima stečenim od fizičkoga rada, prošnje i prodaje. Drugi ili stražnji pak dio kodeksa sadrži popis samostanskih rashoda, pokretnina i najma te broji 86 naknadno paginiranih stranica. Taj je dio naslovljen ovako: *Z ove strane hoće se pisati će ti is magazina. Sve virno! Zo ove strane oće se pisati čto bude roditi i čto se bude u magazin stavljati u magazin. Z druge strane oće se pisati fiti od kuć i fiti od volov*. U ovom je dijelu na 85. stranici nekoliko latiničnih zapisa na hrvatskom jeziku. Neispisane su ostale 6., 82. i 83. stranica.⁸¹

Više je puta već naglašeno kako je *Libar* samostana sv. Frane na Komrčaru na otoku Rabu (1753. – 1820.) izrazito važan povijesni dokument. Iz njega doznajemo tko su bili gvardijani, tko je i kamo od članova samostana išao prositi, gdje su se nalazile fratarske zemlje, što se sijalo, kamo se išlo mljeti žito,⁸² što se i komu od blaga iznajmljivalo itd. Od početka vođenja upisa u *Libar* svake se godine pažljivo vodila evidencija gdje je koji fratar prosio i koliko je toga isprosio. U prošnju se išlo na otok Rab (Kokošica, Palit, Draga, Paštoran, Mundanje, Kampor, Lopar),⁸³ na otok Pag (Lun, Novalja, Kolan) i na otok Krk (Baška, Dubašnica). Na susjednom kopnu u prošnju se išlo u drugu državu, odnosno u Senj i Liku u Habsburškoj Monarhiji.⁸⁴

⁷⁹ HR-AZDN-88. *Zbirka glagoljskih kodeksa Zadarske nadbiskupije*. Br. 68, *Libar od intrade* iz Samostana sv. Frane na Rabu. Usp. i KERO 2017: 6.

⁸⁰ KERO 2017: 6. Navedene stranice nisu reproducirane u faksimilu.

⁸¹ KERO 2017: 6. Te stranice također nisu reproducirane u faksimilu.

⁸² Npr. o mlinovima u Supetarskoj Dragi v. MLACOVIĆ 2005: 529–531.

⁸³ O rapskim toponimima v. VULETIĆ 2020: 237–259.

⁸⁴ Usp. KERO 2017: 6.

Jedan takav upis izgleda ovako (str. → 62):

Nota od i[n]trade i prošnje miseca agušta 1787.	
U Palitu šenice min	n° 22
U Pašturanu i Mundanijah šenice min	n° 26
U Kanporu šenice min	n° 23
U Nevalji i na Kolanu šenice min	n° 8
U Baški i drugih selih šenice min	n° 12
U Drazi šenice mine	n° 2
Na Dubašnici i po drugih selih šenice min	n° 16
Od i[n]trade kod mostira šenice min	n° 16
A kod Šurlića šenice min	n° 1 i pol
A prominjeno lići(!) za šenicu mine	n° 3
Usve sve šenice stav[l]je[n]o čiste u magazin min nove ovo leto	n° 127

U *Libru* su, kako smo već napomenuli, pažljivo bilježeni svi samostanski prihodi i rashodi, odnosno sve što su članovi samostana vlastitim radom i prošnjom stekli te kako su te prihode koristili i trošili. Sve u *Libru* vjerno je ubilježeno kako je bilo, odnosno na početku je izdvojeno da se zapisuje *Sve virno!*. Osim toga, u razmaku od nekoliko godina vanjski su vizitatori, uz disciplinu i svakidašnji redovnički život, provjeravali to što je bilo zapisano i o tome ostavljali bilješku providenu perforiranim pečatom. Primjerice, jedan je takav zapis ovaj (→ 36 str.):

Na 18. maja 1774.

U vrime vižita provincijala, učinjena u ovomu mostiru sv. Frančiska prid Rabom, bi proštiven ovi *Libar od prošnje i intrade* rečenoga mostira i prid svom famelom; i ne bi našasto nikakove fraude, van mala pomnja dosadašnjega prešidenta oca fra Domeniga Katarinića; zato priporučujemo da od sada unapridak ima se imati bolja pomnja od svega onoga ča gre u magazin i iz magazina.

Jošće hoćemo i zapovidamo da se ima konputivati i vino toliko od prošnje, koliko od intrade, i od sada na ovi isti librić zapisivati drugačije.

/pečat/

fra Anton Juranić, ministar provincijal

Dva su pak talijanska zapisao o vizitaciji (str. → 9 i ← 18):

In Christi Nomine Amen. Adi 29 maggio 1759

In atto di Visita generale fatta in questo venerando convento dal molto reverendo padre Filippantonio Sale commissario generale fu revisto il presente libretto in

publico reffatorio dalla fameglia di questo convento; ove vengono registrate le raccolte e le cerche di biade, e trovasi, che non è niuna froada ne falsita.

In fede

fra Filippantonio Sale, commissario generale
fra Paolo de Zorzi, secretario⁸⁵

Adi 14. ottobre 1765

In atto di Visita generale fatta in questo convento di S. Francesco in Arbe dal molto reverendo padre Giovanni Domenico Rosetti commissario generale, fu re- visto il presente libretto dell'intrata e questue, e non vi si è ritrovato niun fallo ne fraude.

In fede.

/pečat/

fra Giandomenico Rosetti, commissario generale
fra Antonio Giuranich, pro segretario generale⁸⁶

Isto tako, *Libar* nam u nedostatku drugih povijesnih izvora pruža podatke o tome tko su bili gvardijani i u koje vrijeme. Tako znamo da su gvardijani u promatranom razdoblju bili ovi:

fra Paval Bogović (1756.)

fra Frane Magašić (1774., 1776.)

fra Frane Sokolić (1759., 1776.)

fra Ludovik/Lodovik Valentić (1777., 1790.)

fra Anton/Antun Biskupić (1770., 1771., 1772., 1773., 1778., 1779., 1780.,)

fra Ludovik Milčetić (1778., 1790.)

fra Petar Valentić (1785., 1781., 1790.)

fra Frane Vukojević (1790.).

Oni su zapravo pravi autori *Libra od intrade, prošnje, magazina i fiti* samostana sv. Frane na Rabu.

Na kraju, navest ćemo neke podatke iz *Libra* koji su pomogli da se rekonstruiru slika o teškom ekonomskom stanju koje je zadesilo ovoj dio svijeta kra-

⁸⁵ „U Kristovo ime, Amen. Dana 29. svibnja 1759. U prigodi Opće vizitacije učinjene u ovom časnom samostanu od strane prečasnog oca Filippantonija Salea, generalnog komesara, bijaše pregledana u refektoriju pred zajednicom ovoga samostana knjižica intrade i prošnje, pri čemu nisu pronađene nikakve prijevare niti krivotvorenja. U vjeri fra Filippantonio Sale, generalni komesar; fra Paolo de Zorzi, tajnik“.

⁸⁶ „Dana 14. listopada 1759. U prigodi Opće vizitacija učinjene u ovom časnom samostanu Sv. Franje u Rabu od strane prečasnog oca Giovannija Domenica Rosettija, generalnog komesara, bijaše pregledana knjižica intrade i prošnje, pri čemu nisu pronađene nikakve prijevare niti krivotvorenja. U vjeri fra Giandomenico Rosetti, generalni komesar; fra Antonio Giuranich, za generalnog tajnika“.

jem 18. stoljeća. Rapskim su fratrima glagoljašima osobito bile teške 1788. i 1789. godine. Tada su morali više puta sijati žito u svakoj godini jer je propadao usjev. Stoga su skupili vrlo malu količinu žita, a u nedostatku novca prodali su vrlo malu količinu pšenice. Dakako, bile su to godine gladi. Očaj je natjerao rapske fratre da siju u mjesecima kada nikada nisu sijali (siječanj, svibanj). Narednih je godina žito, uslijed općega pomanjkanja, imalo vrlo visoku cijenu. Rapski su se fratri glagoljaši još nekako snalazili pa su znali prodati više žita negoli bi ga skupili i uprosili. Ovi podatci o podbačaju ljetina i godinama gladi poklapaju se s dobom Francuske revolucije kojoj je upravo glad bila okidačem. Stoga je *Libra od intrade, prošnje, magazina i fiti* samostana sv. Frane na Rabu prvorazredan izvor za razumijevanje općedruštvenoga i ekonomskoga stanja ne samo na hrvatskom prostoru nego i u čitavoj Europi.